

Ajtana Drekovć

FOTOGRAFIJA

Mnogo prije nego je Mehov krš dobio to ime, njemački vojnici odveli su tamo dva Galjevića. Jedan od njih bješe Ljiljin čovjek. S tri dugmeta na prsluku i četvero djece na krilu, Ljilja je pošla iz doline Ibra daleko, ka brdima Orahova. Ostavši bez muža, ona više nikom od Galjevića nije bila obaveza. Zato nepozvana, ali ne i otjerana, pođe za ostalima ka šumama crnogorskog Orahova, bježeći od njemačke vojske. Naselivši se na nekoliko postranjenih brda, Galjevići uzeše i novo prezime, a ono malo veza s drugim porodicama prekinuše, strahujući da i njih neko ne odvede u daleke njemačke logore. Ljilja bi od tada pa sve do kraja rata, uspavavši ćerku i tri sina, spavala uslonjena uz vrata i pušku, plašeći se da neće čuti ako je Galjevići, sada već Pepići, bježeći pred vojskom ostave samu.

Poslije sedam godina dođe vijest da je Džafer živ. Pušten iz logora viđen je negdje u Njemačkoj. Za muštuluk čovjek zatraži od Ljilje jedinog ovna kog je imala. Uveče, toga dana kada su djeca dovodila stoku s livade, najmlađe ubi ovan. Ljilja održa obećanje i ovnom, koji joj je usmrtio sina, nagradi glasonošu za vijest o živom mužu. Kroz nekoliko mjeseci, uz pomoć mlađih ljudi iz Orahova, uspjela je da krene ka Njemačkoj sa ćerkom pod ruku.

U Njemačkoj ih je dočekao jedan daleki rođak sa Džaferom. Džafer, u odijelu kakvo se u starom kraju nije moglo vidjeti ni na svadbama, s držanjem Tita, prihvati ženu i ćerku i smjesti ih u iznajmljeni stan. Ali prvog dana, kao i svih narednih, u tom stanu se zadržavao jedva tri do četiri sata. Ono što je Ljilja slutila, Nedžiba je provjerila. Jednoga dana, ispratивši oca iz stana, pođe za njim. Pratila ga je do jedne kuće i otkrila da ima novu porodicu, ženu i djecu. Već sjutradan, podignute glave, Ljilja se sa ćerkom vrati u Crnu Goru, ne želeći više da čuje za Džafera.

Džafer je, ipak, narednih trideset godina slao svakog mjeseca novac. Jedne godine poslao je jedno odijelo i jedan par cipela, a za svoja dva živa sina, Metu i Halila. Od tada, svaki put kada bi se u Orahovu i bihorskoj okolini desila kakva svadba, momci su dolazili i pozajmljivali to

odijelo i cipele. Oni, koji su imali manju nogu, ubacivali bi nešto papira u vrhove cipela, kako bi im bile taman. U tom odijelu Halil napravi jednu od prvih crno-bijelih fotografija koje su dospjele u Orahovo. Džafer je poslao i prvi televizor u selo. Ali, Ljilju ni mnogo kasnije, kada se poslije trideset godina vratio iz Njemačke, ništa nije moglo odobrovoljiti. Zato je živio do kraja života u Pazaru, kod sina Halila, i kod njega umro. Ljilja nikada ne dođe da ga vidi, niti mu poruči da dođe.

Slika stasitog Halila u čuvenom i jedinom odijelu u Orahovu, kružila je selima kad god je trebalo neku djevojku namamiti da se uda za nekog momka. Poslali bi joj sliku Halilovu, a ime i prezime momka koji je želi za ženu. Tako se sklopiše mnogi brakovi i prijateljstva među bihorskim selima, a momci su, da bi bar malo ličili na Halila sa slike, nosili frizuru kao njegovu. Tada selo dobi i prvog frizera. Na kraju, poznavajući navike sudbine i znajući da ne mogu svi biti jednako lijepi i da ne može svaka djevojka dobiti muža, modernog i stasitog kao što je Halil bio, ljudi smisliše priču o Hodži koji je djeci dijelio klikere. Kada su se djeca posvađala zbog klikera, jer ih nisu mogla jednako podijeliti, pozvaše Hodžu, čovjeka pravednog, koji postupa po *Božijem zakonu*, da im pomogne. Hodža priđe, uze klikere i baci malo ka jednima, malo ka drugima, i krenu. Okupljeni ostaše u čudu i upitaše ljutito kako jedan hodža može tako nasumično i nepravedno dijeliti? A on mirno odgovorni:

-Tako i Bog: nekom manje, nekom više, kako koga zapadne!

Halil se davno odselio i više se nikada ne vrati u selo. Priča o njegovoj ljepoti bi ispričana, a slika se zagubi negdje pri nekoj od posljednjih ženidbi u selu.

Pričalo se kasnije, dugo nakon što je iko od Ljiljinih ostao u Orahovu, da je, zahvaljujući slici, sklopljen i jedan veoma čudan brak u susjednom selu. Djevojka je bila dobrih osobina i lijepog stasa, ali je mladić bio onaj zbog koga su se ljudi čudili. Bio je pjegav, blijed i tanak kao kakva djevojka, a nadasve stidljiv i povučen, zatvoren za okolinu. Nikada, dok bi razgovarao, nije druge gledao u oči. Nedugo nakon svadbe, dok su očekivali prvo dijete, napustiše selo i pođoše u daleko inostranstvo kao izbjeglice. Do sela su stizale čudne vijesti koje se uskoro i potvrdiše. Poslije godinu dana protjerani su nazad u svoju zemlju. Ono što je bilo slično u svim verzijama priče o njihovom iznenadnom povratku, bilo je to da zemlja u kojoj su bili nije davala državljanstvo ljudima kod kojih je uočeno neprilično ponašanje prema

nekome od članova porodice. Otuda se vratiše sa još jednim djetetom. Sada kada su privlačili još veću pažnju susjeda, izanenada pođoše sami u drugo selo, gdje ostaše mjesecima. Čovjek bi ponekad navraćao kod svojih, a na pitanje gdje mu je nevjesta, uvijek bi odgovarao da je otišla kod svojih u goste. Poslije nekoliko mjeseci to čuše i njeni roditelji i zahtijevaše da im se ćerka sa porodicom odmah vrati u porodičnu kuću. Kada je prvi put posjetiše, primjetiše da nije dobro. Uplašena, mršava i blijeda, bila je daleka i nedodirljiva u neobjašnjivom strahu. Dovedoše joj ljekara, a poslije nekoliko noći provedenih sa majkom, ona prizna da ju je muž držao zaključanu u drugom selu, izgladnjujući i nju i djecu. Tukao ju je i noćima, prijeteći puškom, držao budnu. Tada je roditelji odvedoše, ali joj ne dadoše da djecu povede sa sobom. Prošlo je od tada nekoliko mjeseci, pa čežnja za djecom vrati mladu majku mužu. Roditelji je se odrekoše.

Prolazile su godine i djeca su se množila. Činilo se da je poslije svakog rađanja žena bivala sve povučenija, manja i mršavija. Nikada nigdje nije izlazila, osim u avliju ako je kućni poslovi navedu. Nikome od komšija nije uzvraćala pozdrave. Jednoga dana samo nestade. Dugo je nisu tražili misleći da se vratila kod svojih. Jednoga dana, ganjajući ljude koji su nedozvoljeno sjekli stabla, šumari pronađoše iscrpljeno tijelo još uvijek mlade žene.

Žene koje su na dan sprovoda ulazile u njenu i muževljevu sobu, vadeći i otpremajući njene stvari, pronađoše među haljinama crno-bijelu fotografiju nepoznatog čovjeka u elegantnom odijelu i cipelama. Čovjeka za koga je pristala da se uda ne upoznajući ga nikada. Na poleđini fotografije bilo je nekoliko precrtanih imena i jedno koje se još uvijek naziralo: ime njenog muža...